

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: П'ЯТЬ ВЕЛИКИХ ІСТОРІЙ МОНТЕССОРІ

Щербина Вікторія Миколаївна,

доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти ІПО

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидатка політичних наук,

v.shcherbyna@kubg.edu.ua

***Анотація.** Описано досвід застосування п'яти Великих Уроків Монтессорі в закладах початкової освіти, що працюють за системою Марії Монтессорі. Автором запропоновано варіант часткової інтеграції педагогічних технік Монтессорі в якості засобу активізації пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку й способу їх інтеграції в програму НУШ незалежно від педагогічної технології, що використовується для навчання дітей у конкретних школах.*

Ключові слова: інтеграція, пізнавальна активність, інтерес до навчання, початкова школа, НУШ, педагогічна система Монтессорі, Великі історії Монтессорі, навчально-ігрове середовище, самонавчання, адаптація, навколишнє середовище, адаптивна освіта.

Педагогіка Монтессорі – це технологія самонавчання дітей у спеціально підготовленому навчально-ігровому середовища через власний досвід і відкриття. Педагогічні техніки Монтессорі, з досвіду автора, навіть використовуючись частково, значно підвищують якість освіти дітей. Важливу роль в цьому відіграють і можуть ефективно використовуватися всесвітньо відомі легендарні п'ять Великих Уроків Монтессорі, що покликані адаптувати дітей до навколишнього середовища, допомогти засвоїти реальні базові речі, простою мовою розповісти про те, як влаштований світ, викликати та посилити інтерес до пізнання оточення.

Через розповідь у початкових класах на початку навчального року «Історій» про те, як виник Всесвіт, як розвивалася наша планета, як зародилося життя, як жили древні люди, як вони навчилися писати і придумали математику, вчитель може на практиці реалізувати один з основоположних принципів шкільного навчання, який використовується у педагогіці Монтесорі, - просування від цілого до часткового. І це одне з ключових відмінностей Монтесорі-освіти від традиційної форми навчання та характеристикою Концепції Нової української школи. Починаючи з цілого, ми представляємо дитині Всесвіт.

«Великі Історії» дають дитині базове уявлення про «ціле» і про сукупну взаємодію всіх його елементів, допомагають учням отримати цілісну картину світу, яка в подальшому буде деталізуватися, уточнюватися і поглиблюватися на уроках з різних дисциплін. Вони являють собою основну структуру, на яку в подальшому накладаються всі інші знання, надбані дитиною через роботу з дидактичними матеріалами і власні дослідження. Їх головне завдання - не змусити дитину запам'ятати події і факти, а торкнутися її уяви і справити глибоке емоційне враження, надихнути на пізнання і занурення у навчальні дисципліни.

Використання «Великий Історій» Монтесорі у практиці початкової школи та побудова навчального процесу як продовження «Історій» через інтеграцію навчальних дисциплін дозволяє вчителю підвищити ефективність засвоєння дітьми навчального матеріалу, сприяє побудові органічного зв'язку між конкретним навчально-дидактичним матеріалом й «Історією», допомагаючи йому тим самим «покласти отримане знання на потрібну полицю». А дітям - навчитися бачити взаємозв'язки між усіма речами і явищами, які їх оточують. Так, учні починають розуміти, що кожна подія є наслідком певної причини, що всі речовини підкоряються головним природним законам, що всі живі істоти в світі залежать одна від одного і мають свої завдання для підтримки гармонії в світі. Математика виявляється пов'язаною з природою, історією та географією, мова і писемність - з творчістю і культурою.

Так приходять знання, що і сама людина є частиною цілого, і у неї є власні завдання, які вона має виконувати.

Учні початкових класів у критичний період свого зростання починають цікавитися і хочуть дістатися суті понять щодо таких значущих речей, як: Звідки виник всесвіт? Як виникли люди? Чому вони живуть на планеті Земля? І дослідження цих питань, пошук відповідей на них молодшими школярами здатні побудувати міцний фундамент їх інтелектуального, духовного і фізичного розвитку. Великі Уроки Монтесорі простягаються на більш ніж 15 мільйонів років, зачіпаючи виникнення і розвиток всесвіту, Землі, життя, винаходів людства, зокрема виникнення мови і математики. Так, перший Великий Урок Монтесорі – «Як виник всесвіт і планета Земля» - знайомить дітей з утворенням всесвіту, зірок, сонячної системи з фокусом на ранньому розвитку Землі. Другий Великий Урок Монтесорі – «Як життя прийшло на Землю» - знайомить дітей з ранніми формами життя на Землі та розповідає, як вони адаптувалися до зміни умов на планеті. Третій Великий Урок Монтесорі – «Як виникла людина» - розповідає, як з'явилася людина на Землі, звертаючи увагу на те, що планета ретельно «готувалася» до появи людини, адже для цього було створено усі умови – від повітря до їжі. Четвертий Великий Урок Монтесорі – «Як виникла писемність» - розповідає, як людство винайшло писемність. П'ятий Великий Урок Монтесорі – «Як з'явилися числа» - розповідає, як людство винайшло числа і математику.

Занурення після цих Історій у різні навчальні дисципліни дозволяє дітям знайти відповіді на багато питань, розпалює їх інтерес і захоплення тим, що їх оточує. Вони не вивчають теми розрізнено, не розуміючи, наприклад, навіщо їм вивчати ґрунти. Вони дізнаються про літосферу, тваринний і рослинний світ різних куточків планети, що дає їм глибоке розуміння також і супутніх процесів: яка земля, клімат, погода, така і природа, рослинний і тваринний світ, таке й житло людей цього регіону, їх кухня і уявлення про світ, господарська діяльність, міжнародна торгівля тощо. П'ять Великих Уроків Монтесорі надихають на пізнання природи світу, природно занурюють учнів початкової

школи у різні дисципліни, що задовольняють пізнавальний інтерес і народжують більше питань, більшу жагу до пізнання і розуміння світу. Разом із заохоченням учнів вивчати минуле, Великі Історії породжують питання і щодо майбутнього: Для чого люди живуть? У чому сучасні люди завдячують минулим поколінням? Що вони можуть зробити для тих, хто буде жити після них? Так, у розумах і серцях дітей сіються зерна соціальної і моральної відповідальності, почуття сенсу, бажання зробити власний вагомий внесок у теперішнє і майбутнє.

П'ять Великих Уроків можуть розповідатися на початку навчального року у будь-якій початковій школі, зокрема НУШ, незалежно від генеральної педагогічної технології навчання, адже головною їх метою є заохотити інтерес до навчання і вивчення світу, сформуванню цілісного уявлення про процеси, створити взаємозв'язок всесвіту-природи-людини-винаходів людської цивілізації. Вони розповідаються з року в рік з 1 по 4 клас, але кожного разу діти слухають їх на вищому рівні сприйняття, адже за минулий період вони багато чого нового для себе дізналися і вже сприймають інформацію більш обізнано і змістовно.

Після першого Великого уроку Монтесорі «Як виник всесвіт і планета Земля» діти можуть знайомитися з поняттями живої/неживої матерії, речовини, вивчати взаємозв'язок Сонця і Землі, будувати модель сонячної системи, вивчати вік всесвіту і Землі, говорити про міфи про створення всесвіту, робити експерименти на випаровування, конденсацію, гравітацію, вивчати три стани речовин на прикладі води, робити дослід «вулкан».

Після другого Великого Уроку «Як життя прийшло на Землю» вивчається концепція часу, хронологія життя на планеті, діти знайомляться з «годинником ер», більш детально вивчають Землю: літосферу, суперконтиненти, гідросферу, живий світ (рослини і тварини, звідти – кисень та вуглекислий газ). Занурюючись у хронологію життя на Землі, яка представлена на спеціальних стрічках часу, діти вивчають бактерії, скам'янілості, трилобітів, риб, комах,

амфібій, динозаврів, птахів, ссавців, детально концентруючись на морських мешканцях, тому що саме вони представляють більшість живого світу планети.

Після третього Уроку Монтезорі «Як виникла людина» можна вивчати хронологію життя людей на планеті, загальнолюдські потреби, що може знайти своє відображення у вивчанні мистецтва, виконанні творчих ручних робіт, зануренні у вивчення країн і континентів (культурної географії світу). Це, в свою чергу, дозволяє вивчати історію виникнення і удосконалення інструментів людської праці, приготування і збереження їжі, питання основ здоров'я та фізичної культури.

Після четвертого Великого Уроку «Як виникла писемність» можна практикуватися у каліграфії та писати твори, вивчати алфавіти різних країн світу, системи письма, знайомитися з друкованими виданнями і культурами народів. Доповнює картину вивчення після п'ятого Уроку «Як з'явилися числа» історії математики, виникнення нуля, винайдення календарю та вивчення часу і годинника з іншого ракурсу.

Застосування методу Монтезорі у початковій школі НУШ може бути ефективно реалізовано, оскільки він повністю співзвучний до того, що називають адаптивною освітньою системою, й здатен допомогти кожній дитині досягти оптимального рівня інтелектуального розвитку відповідно до природних завдатків та здібностей. Гнучкість, поліструктурність, відкритість педагогічної системи Монтезорі, створюючи умови для самореалізації учня, виводить його на більш високий потенційно можливий рівень розвитку через використання системного, синергетичного та діалогічного підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Монтезорі М. Образование человека – Екатеринбург, 2017 – 160 с.
2. Maria Montessori. To Educate the Human Potential. – Amsterdam, 2015 – 83 p.
3. Michael J. Dorer “The deep well of time: the transformative power of storytelling in the classroom”, 2016.
4. Навчальні матеріали Міжнародного курсу підготовки Монтезорі-педагогів для навчання дітей початкових класів Канадського Центру по підготовці Монтезорі-педагогів NAMC.

5. Спостереження Щербини В.М. у класі «Ерудит» (початкова школа) у «Київській Школі Монтесорі Нової Епохи» за період вересень 2019 – грудень 2020.